

Jeg har haft ringet til lægen.
Eller: Hvad skal vi med en referencegrammatik?
En kritik af visse, mest formale, aspekter ved
Hansen & Heltoft: *Grammatik over det Danske Sprog*

ERIK HANSEN & LARS HELTOFT. *Grammatik over det Danske Sprog*, bind I-III. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag. 2012. 1842 ss. 636,- kr.

Anmeldt af Hans Götzsche

Der kom – for et stykke tid siden – en bog ind ad døren, eller rettere, tre bøger i form af én bog i tre bind, og de blev straks vejret: 4,1 kg. Åbner man af nysgerrighed et par tilfældige steder så er det slående at der ikke står mange ord på hver side; det er næsten som i amerikanske lærebøger. Bogkvaliteten, derimod, er god. Solidt bind, vinrøde kapiteladskillende sider der står til de vinrøde bogstaver der fremhæver skriften hvor den skal fremhæves. Har man den vane (næsten) altid at tjekke litteraturlisten først, så er der ikke påfaldende meget at bemærke: der er næsten hvad der skal være; mens dog enkelte nulevende fagfolk optræder i overraskende stort omfang. Og den store mængde udeladelser af visse internationale søjlehelgener skyldes, må man tro, et direkte fravalg, der selvsagt bundet i at værket indskriver sig i en bestemt faglig skoledannelse.

Næste skridt er en sammenligning med de nærmeste forgængere: Mikkelsen (1911), Diderichsen (1946) og Aage Hansen (1967) og indrømmet: bogkvaliteten er blevet bedre. Men man kan eventuelt undre sig over at Mikkelsen skulle bruge 764 sider, Diderichsen kun 305 sider, mens Aage Hansen breder sig over 1385 sider (og i blødt bind kun vejer 2,1 kg.), hvorefter denne anmelders eksemplar af Hansen og Heltoft: *Grammatik over det Danske Sprog* (H&H: GDS) skal op på 1840 sider; der dog alle er forholdsvis tyndt beskrevne

(der er nok flere ord i Hansen end i Hansen og Heltoft). Et svar på spørgsmålet skal formodentlig søges i de nævnte grammatikers faglige selvforståelse på udgivelsestidspunktet.

Først det med de tyndtbeskrevne sider. Af ren benovelse ville denne anmelder ikke i første omgang skrive på siderne, og jeg indsatte i stedet større mængder gule lapper rundt omkring, men efter at jeg havde tabt lidt væske på ryggen af Bind I, var fortryllesen hævet, og anmelderen forstod pludselig meningen med de store mængder hvidt papir: der er plads til notater; og mit eksemplar er nu inderligt mit, for enkelte steder fylder notaterne næsten lige så meget som brødteksten. Og hver side er da også, som sådan, letlæst. Men som anmelder føler man sig selvfølgelig forpligtet til at læse alting forfra, hvilket er en ret dårlig idé, da man hurtigt kører træt i en fremstilling som ikke er meget argumenterende men beskriver overordnet og redegør for, og med, eksempler. Når man så i stedet kan føle sig motiveret til at læse spredt, bl.a. ud fra særlige interesser for særlige detaljer, så opdager man at den idé er ligeså dårlig, da særterminologien er ganske omfattende, og man derfor mange steder bliver nødt til at notere krydsreferencer på siderne for at kunne finde det sted hvor grundbetydningen af termerne findes. Hvorfor man atter sætter pris på den megen plads på siderne.

Men læsningen tager tid; lang tid – og ind i mellem meget lang tid. Og, som nævnt, et af problemerne er at mange ord ikke helt betyder det man som fagkyndig forventer. Denne anmelder fik engang bedømt et længere skrift af en gruppe fagkolleger, og én af formuleringerne var at fremstillingen 'skæmmedes af et antal selvopfundne udtryk'. Nævnte fremstilling var oprindeligt inspireret af Hjelmsslevs forsøg på komme til rette med nogle lingvistiske grundproblemer, men de selvopfundne termer var egentlig ganske få, mens en række termer var præciseret anderledes end i traditionel sprogvidenskab. At sætte ord sammen på nye måder er dog i dag ikke så usædvanligt. Tænk blot på Ole Tøgebys *Fungerer denne sætning?* (2003), i hvilken fx ordet *foregang* er en grundlæggende term og

da også findes i Ordbog over det danske Sprog (ODS), men i dag næppe kendes af folk i andet end komposita som fx *foregangsmænd*. Denne anmelder skal afholde sig fra at betegne en udbredt brug af neologismer og kreative betydninger som 'skæmmende', det ville være for uforskammet, men der skal ikke herske tvivl om at det vanskeliggør læsningen. Hvor Diderichsens *Elementær Dansk Grammatik* (EDG) (1946) kunne være teoretisk svært tilgængelig selv for den hærdede grammatiklæser, og Aage Hansens *Moderne Dansk* kunne være søvndyssende pga. alle eksemplerne (mens Mikkelsen for en svensk kollega var 'ulæselig' pga. hans ikke-klassiske terminologi), så er GDS visse steder næsten umulig at læse hvis man ikke kan hele nomenklaturen:

Betydningen af det semantiske genus er altså utrum: individueret vs. neutrum: ikke-individueret, og i det omfang rektionelt genus omtolkes til frit, semantisk genus, opstår der problemer i konstruktioner der involverer genus. Når neutrum betyder 'ikke-individueret', kan dette komme i konflikt med stammer hvis betydning indeholder forestillingen om individuering og tællelighed. Konflikten viser sig ikke i de hårdt grammatikaliserede styringsforhold inden for nominalet. (GDS Bind II: 456-457)

Selvom jeg er glad for at termen utrum nu er knæsat i dansk grammatik, så er citatet her umiddelbart ganske ubegribeligt hvis man går rundt og tror at genus (grammatisk køn som i n-ord og t-ord) er et iøvrigt uforklarligt træk ved substantiver – et træk, som i dansk og enkelte andre sprog kan iagttages ved artikler og bøjninger (og hvis man tillige kun troede at genusfordelingen mellem 'ting' og 'stof, masse' var et dialektfænomen). Og det hjælper ikke at forfatterne kan have en vis tilbøjelighed til dagligsproglige vendinger: "hårdt grammatikaliserede". Det øger blot forvirringen. At sætte sig ind i ordvalget i GDS kan derfor være beskæftigelsesfremmende. En anden

ting er dels den teoretiske selvforståelse og dels de eksempelanalyser som løbende illustrerer forbindelsen mellem de teoretiske begreber, materiale og data.

Det er på det sidste punkt at GDS bør nyde anerkendelse. Forfatterne har samlet og analyseret en umådelig mængde dansksprogligt materiale der så er blevet brugt som data i analyser og indirekte argumenter for forståelsesrammen. Hvis man accepterer Hansen & Heltofts ståsted i forhold til dansk sprogvidenskab og international lingvistik, er der heller ikke nogen tvivl om at værket er en imponerende præstation; ej heller at det kan bruges til grammatisk beskrivelse af det danske sprog. Blot man altså anerkender at det er relevant at lægge et sprogbrugsorienteret synspunkt ned over materialet for at beskrive de enkelte konstruktioner og samtidig prøve at afdække de underordnede sproglige mekanismer som udgør delelementerne i mikrostruktureringen af de samme konstruktioner. Det er ikke helt let:

INTERJEKTIONERNES prototypiske definition er at de er den ordklasse der er ubøjelige, kan fungere som etfeltshelhed, kan stå på den subjektive rammeposition til venstre for sætningen og angive at afsenderen udfører en subjektiv (emotiv) sproghandling, eller markere en side af en sådan sproghandling. (GDS: 213)

Taget nogenlunde i rækkefølge så støder vi (bare) her på en række teoretiske forudsætninger fra vidt forskellige verdener. Hvorfor er fx definitionen 'prototypisk'? Når nu indhold og semantik (i GDS's forståelse) fylder så meget i fremstillingen, er der så tale om semantisk eller anden form for prototypeteori? Det kunne tyde på det: "I beskrivelsen af indholdssiden spiller prototypicitet en vigtig rolle" (GDS: 39 og 170 et passim). Ordklasse er jo et kendt udtryk, men er de traditionelle kriterier på s. 164: 'betydning, bøjning, syntaktisk funktion'; tilstrækkelige for den almene forståelse af ordklasser, og lige her vedr. interjektioner? Ikke helt:

Hverken ubøjeligheden eller funktionen i etfeltshelheder kan være et afgørende kriterielt træk for interjektioner. (ibid.)

Kriteriet skal altså udtrykkes ved det vi i logikken kalder en inklusiv disjunktion: begge kriterier skal være opfyldt. Det er så heller ikke nok: *stop* og *glædelig jul* er ikke interjektioner, men "rutineformler" (ibid.). Den næstsidste udvej er så placeringen af etfeltshelheden i "den subjektive rammeposition". Man skal andetsteds hen i værket for at finde ud af om 'subjekt(iv)' her henviser til noget med grammatisk subjekt eller har at gøre med den derefter nævnte 'subjektive sproghandling'. Det kan vi så lade ligge, men taget på det glatte ansigt har vi som anført en såkaldt 'etfeltshelhed'. Den finder vi hos Diderichsen i EDG på side 251-252. Nærværende anmelder har i al sin grammatikundervisning gjort opmærksom på at Diderichsen her sidst i EDG må være faldet lidt hen; eller måske af på den.

Hvis man antager at Diderichsens sætningsskema er et forsøg på at beskrive danske sætningers lineære strukturering således at størrelserne (vi tager ikke her stilling til om det er led eller ordklasser der 'har en særlig forkærlighed for' visse af felterne eller pladserne) hver for sig angives at stå til højre eller venstre for noget andet – som en slags særlig orientering efter en horisontal dimension – så giver det mening at sige at felterne (eller pladserne, et 'felt er bare en plads med et komplekst led' (GDS: 1580)) hver for sig kan være defineret som et sted til højre eller venstre for andre felter (eller pladser). Det er det denne anmelder har betegnet som 'lineær koordination' (jf. Götzsche 2013). Første og sidste felt (plads) kan så defineres som et sted der ikke har noget på den ene side, men kun på den anden, og alle felter (pladser) er så lineært veldefinerede. Vi ved ikke hvorfor det forholder sig sådan, men hvorledes danske sætninger kan beskrives ved hjælp af skemaet, er et spørgsmål om empirisk generalisering. Så langt, så godt. Men vi kan ikke lineært og én-dimensionalt definere begrebet 'etfeltshelhed', for et felt skal være et sted til højre og/eller venstre for noget andet, og det er et i

luften frit svævende felt ikke. Begrebet er derfor en selvmodsigelse, en rigtig 'contradictio in adjecto', idet det nemlig godt kan være en helhed, men ikke også samtidig tilskrives egenskaben at være et felt i denne bestemte betydning. Som kriterium for at få øje på en interjektion er det som følge heraf ganske uvederhæftigt. Og når vi nu er ved det, hvad er en "rammeposition til venstre for sætningen"? Følger man Diderichsens tankegang, der bortset fra 'etfeltshelheden' er ganske stringent, så er alle positioner i en sætning strikt defineret efter højre/venstre-logikken, og så kan man godt antage at der skal tillægges positioner til venstre for sætningens første position eller til højre for sætningens sidste position, fx i form af det Diderichsen kalder 'ekstrapositioner', men man kan ikke opfinde et syntaktisk begreb om noget der befinder sig uden for sætningen. Går man ind for positionssyntaks (også i GDS's særlige version af en skelnen mellem syntaks og topologi, for man må antage at det er de syntaktisk relaterede enheder der ordnes lineært), må man nødvendigvis fastholde at hvad der forekommer i en sætning, må befinde sig på en position inden i sætningen. Hvis ikke, begår man, også her, en kontradiktion. Man kan foreslå så mange syntaktiske positioner som man nu synes det er fornuftigt at bruge ud fra højre/venstre-princippet, og de kan navngives fuldstændigt arbitrært, men andre former for positioner hører til sprogbrugens organisering, og de har næppe noget at gøre med grammatikkens indretning. Hvorvidt de i den citerede passus om interjektioner omhandlede 'sproghandlinger' har det, er ganske omtvistet.

Nærværende anmelder gik engang, sammen med en kollega, forbi en bil på en svensk parkeringsplads. Bilen stod med lyset tændt, og kollegaen sagde så: »vi må håbe at han kommer tilbage inden batteriet brænder ud.« Bortset fra det kønsspecifikke 'han' så udtrykker 'håbet' ifølge hvad jeg foretrækker at kalde talhandlingsteorien (i bred forstand), 'et ikke fuldt ud velbegrunder ønske om at noget vil ske engang i fremtiden til benefice for den talende eller én der er omfattet emotionelt af denne.' Dette var indlysende nok ikke

opfyldt i det her tilfælde. Ingen af os kendte vedkommende bilist. Men måske det blot var udtryk for medmenneskelighed. Hvad det så er. Talehandlingsteori, over blandt andre Austin og Searle (men næppe Wittgenstein som måske ikke engang mente det man ofte tillægger ham i *Philosophische Untersuchungen*), er ikke nogen præcis videnskab. Denne anmelder har i Götzsche (1995) påpeget at talehandlingers gyldighed er nøje forbundet med social rolle: kun 'the chairman of the organising committee' har performativ beføjelse, dvs. social rolle-autoritet, til at 'declare this bazaar open', så hvis 'the local lunatic' farer op og gør det – og råber 'I hereby declare this bazaar open' – så bliver basaren ikke åben af den grund, for han har ikke nogen socialt og konventionelt fastsat bemyndigelse til at gøre det. Så hvis man meget gerne vil basere en humanvidenskabelig overbygning på talehandlinger, så må man nødvendigvis præsentere en kortlægning af den hele samfunds- og socialstruktur for at få det hele med. Og det skal man hvis det drejer sig om det danske sprog som gælder alle danskere. Men det begynder hurtigt at ligne en militær operation af middelsvær grad.

Der er altså i GDS en række teoretiske problemstillinger som, set fra en anden verdensforståelse, har et antal løse ender, og det vil beskæftige det meste af denne kritiske anmeldelse på den måde at ganske få, men principielle, problemstillinger vil blive taget op. Dertil vil anmeldelsen behandle nogle få af de analyser som præsenteres, enten som nydannelser der fortjener anerkendelse eller som noget det forekommer vanskeligt at anerkende. Derfor vil det følgende koncentrere sig om bestemte analyseresultater og bestemte teoretiske påstande; ikke om alt hvad der står i værket – det ville kræve en bog at kommentere det hele.

Det er dog ikke uoverkommeligt kort at redegøre for opbygningen af værket. Bind I giver en oversigt over hvad det hele går ud på, nemlig at afgrænse den valgte sprogvidenskabelige tilgang (s. 15-150)

samt at give en præsentation af hvad man forstår ved henholdsvis morfologi og syntaks (s. 153-342). I Bind II, det absolut mest omfangsrige, går man ned i detaljen hvad angår først nominaler (s. 435-623), derefter prædikation, dvs. hvad angår verber og sætningsdannelse (s. 627-954), samt endelig størrelses ordningsforhold (s. 959-1167). Bind III behandler så sætningens ordning, herunder særlige konstruktioner som fx infinitiv og ledsætninger, og endelig præsenteres den særlige udgave af sætningsskemaet som Hansen & Heltoft har udarbejdet, og som måske snarere skulle omtales som sætningsskemaer. Som man kan se, er der et passende grundlag for gentagelser, og de findes da også i rigeligt omfang.

Dernæst et par problemer. Et af de træk ved GDS der gør at man ved læsningen løbende kan blive forbavset, er at der med uregelmæssige mellemrum dukker fragmenter af andre faglige selvforståelser op, uden at der iøvrigt gives nogen begrundelse for at begrebsvalget hentes ind. Et grundlæggende begreb i GDS er 'meronymi' (jf. "MERONYMISK relation", GDS: 131), ikke som en præcis udgave af stilistikkens metonymi men som en teknisk betegnelse for semantiske relationer; hvilket er i overensstemmelse med visse former for lingvistisk semantik. I GDS udvikles idéen så til at omfatte "semantiske roller" (jf. s. 1322: "De semantiske roller Helhed og Del"). Versalerne markerer at der, reelt nok, er tale om tekniske termer. Den almene teori om helhed/del-relationer, mereologi, går som bekendt tilbage til de gamle grækere og er en, i dag, lidt tilsidesat form for logik, der dog er udviklet formalt, men nu er overskygget af den herskende mængdelære. Lægfolk tror så sommetider at mængdelæren er en slags naturkraft og at formal logik (formale systemer og såkaldte formale sprog) er som det skal være, og tænker ikke over om de problemer som Frege, Russell og Gödel tumlede med eventuelt skulle være forblevet uløste eller bare udsat på ubestemt tid; fx hvorvidt logikken kan reduceres til mængdelæren eller omvendt. I sammenhæng med GDS kan man spørge sig selv om meronymi i form af semantiske roller er en god idé, men accepterer man udgangspunktet, så kan

tankegangen udmærket følges. Imidlertid får man fx i forbindelse med en gruppe "verber der betegner berøring" følgende tillægsforklaring:

Ved verber der betegner 'momentan kontakt', gælder der et implikationsforhold (I) ... . Gælder den undersøgte sætning som sand, så gælder I1 og I2 også som sande.

Palnatoke ramte kong Harald i røven

I1: Palnatoke ramte kong Haralds røv

I2: Palnatoke ramte i kongens røv (GDS: 1371)

Bortset fra det poetiske valg af eksempel lægger man mærke til brugen af begreberne 'implikation' og 'sand'. Der er her ikke tale om implikation som i 'implikativ ledsætning' o.lign. men om "implikation" som forskellig fra "præsupposition" (s. 136) således at det er "en relation mellem to udsagn A og B. Er A sand, må B også være sand." (ibid.). Nu er spørgsmålet hvad der her menes med modalverbet "må", for hvis tanken er at det skal følge traditionel formal logiks betydning, at 'det følger med nødvendighed', så er det ikke helt sådan. Fra grundlæggende sandhedstavle-logik ved vi at sandhedsværdien af det sammensatte udsagn (en implikation) kan falde sådan ud, at implikationen er sand også hvis begge de indgående udsagn er falske, og kun hvis antecedenten er sand mens konsekventen er falsk, er implikationen falsk (jf. fx Maegaard, Prebensen, Vikner 1975: 21). Det er derfor en ikke helt forkert, men måske ganske upræcis karakteristik af en implikation, at "hvis den nægtende sætning [antecedenten] ... er sand, kan vi ikke slutte til indholdet af nogen af [de anførte mulige konsekventer]" (s. 137). Men så gælder det også at "må" ikke kan betyde at 'det følger med nødvendighed', for A kan være falsk mens B er sand i en implikation. Hvis det med 'nødvendig følge' skal være tilfældet, så kan der være tale om 'logisk ækvivalens' eller en 'biimplikation' (jf. Maegaard et al. 1975: 22) hvor det samlede udsagn kun er falsk hvis de indgående udsagn har forskellig sandhedsværdi (men hvor der ikke er nogen

antecedent eller konsekvent fordi slutningsretningen går begge veje). Eller idéen er måske hentet fra lærebogen Hendricks & Pedersen (2002) som s. 276 indfører begrebet "strikt implikation": "Det er nødvendigt at A implicerer B", men det er i forbindelse med præsentationen af "aletisk logik" som en underafdeling af "modallogik", og det forudsætter accepten af en nødvendighedsoperator som har sit eget lille pilesymbol.

Og hvad har det så at gøre med kong Haralds røv? GDS skal bruge implikationsforståelsen til at redegøre for det GDS forstår ved en grammatisk relation mellem betydningen af visse berøringsverber, som fx *ramte*, og andre verber, specielt i sammenhæng med andre ord i den nære kontekst: *kong Harald i røven*, *kong Haralds røv*, *kongens røv*, idet det hævdes at have at gøre med at der er et implikationsforhold mellem de tre ovenfor anførte sætninger baseret på afhængighedsforholdet mellem de enkelte sætningers sandhedsværdier. Der er i første omgang to problemer ved den redegørelse: (i) der er næppe tale om en implikation i formallogisk forstand, hvilket netop er påpeget; (ii) det er et (godt) spørgsmål i hvilket omfang det er relevant at tale om sandhedsværdier i sammenhængen. Det der kan undre, er at der udnyttes et slet skjult formallogisk ordforråd ('implikation', 'sand') uden at der henvises eksplicit til det faglige felt 'logik' (om så bare i bred forstand). Derved bliver det sat uden for diskussion om formal logiks specifikke sandhedsforståelse nu også er det bedste apparatur til afklaring af naturlige sprogs semantik (hvilket denne anmelder mener at det ikke er). Så – så langt – er problemstillingen at fremstillingen dels er dækket (der tales ikke åbent om formal logik), dels er unøjagtig, dels er ukorrekt og, endelig, er irrelevant. Og der er to problemer mere: (iii) det er næppe en god idé at indkalde formal logik for at lave en sammenlignende analyse af de tre røv-sætninger, for i en propositional(-sandheds)-logisk fremstilling vil de mhp. deres sandhedsværdi blive betragtet som fuldstændig identiske: 'det er tilfældet at P ramte kHs røv', og lidt blandet ordforråd i forskellige sprog til at udtrykke det udsagn

vil af logikere blive behandlet som uinteressant. Og (iv) på næste side går det helt galt. Her får vi at vide at:

[d]er er en (i logisk forstand) transitiv relation (A medfører B, og B medfører C, så A også medfører C). (GDS: 1372)

Igen er det et spørgsmål om hvad der menes med et ord, her "medfører". Slår vi op på (af alle steder) Wikipedia så får vi at vide at

[a] given binary relation $\sim$ on a set A is said to be an equivalence relation if and only if it is reflexive, symmetric and transitive. Equivalently, for all a, b and c in A :

$a \sim a$. (Reflexivity)

if $a \sim b$ then $b \sim a$. (Symmetry)

if $a \sim b$ and $b \sim c$ then $a \sim c$. (Transitivity)

(http://en.wikipedia.org/wiki/Equivalence_relation)

Og selv om matematikerne ikke er helt enige om symbolismerne (se http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Equivalence_relation) så må det vel være fra et sted som det her at "en (i logisk forstand) transitiv relation" kommer. Men den slags 'transitivitet' er ikke et spørgsmål om at noget "medfører" (evt. sandhedsværdien) af noget andet. Der er tale om krav til anvendelse af begrebet (matematisk) 'ækvivalens' i forbindelse med mængde(lære)forhold, nemlig 'refleksivitet', 'symmetri' og 'transitivitet' som angivet af symbolismerne (tjek evt. Møgegaard et al. 1975:77-79). De nævnte begreber optræder ofte ifm. filosofiske problemstillinger og opbygningen af formale systemer, jf. denne måske mere tillidsvækkende udgave:

Identity Over Time

2.2 Identity as an Equivalence Relation

A relation R is reflexive if each thing stands in R to itself. It is symmetrical if a 's standing in R to b implies that b stands in

R to a. It is transitive if a's standing in R to b and b's likewise standing in R to c together imply that a stands in R to c.
(Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEP)
<http://plato.stanford.edu/entries/identity-time/>)

På dansk: hvis (en ækvivalens-relation) R forekommer mellem a og b og ligeledes forekommer mellem b og c og hvis dette medfører at a har R til c, så kaldes R transitiv (man kan også finde den autoritative udlægning i Partee 1978: 10). Men det er ikke hvad der står i GDS. Misforståelsen bygger måske på hvad der her påpeges:

Im Gegensatz zur logischen Implikation, die eine metasprachliche Folgerungsbeziehung darstellt, ist das logische Konditional auf objektsprachlicher Ebene angesiedelt. Entsprechend wäre es irreführend, das logische Konditional $A \rightarrow B$ als *A impliziert B* zu lesen. Auch entspricht das logische Konditional nur selten dem Konditionalsatz in der Alltagssprache, da die Analyse der Extension alle Wahrheitswertverteilungen berücksichtigen muss – also auch solche, bei denen die Bedingung gar nicht gegeben ist – und inhaltliche Zusammenhänge in der extensionalen Logik keine Rolle spielen. Dies führt insbesondere zu Problemen bei der Analyse kontrafaktischer Konditionalsätze. Aus diesem Grund versuchen intensionale Logiken, insbesondere die Logik des *Entailment*, sich der alltagssprachlichen Bedeutung von *Wenn, dann*-Sätzen anzunähern und den Aspekt der Relevanz formal zu erfassen. (Wörterbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft (WSK) Online (2012),
http://www.degruyter.com/view/WSK/wsk_id_wsk_artikel_artikel_29983?pi=1&moduleId=nullwsk)

Er det så et ankepunkt overfor GDS? Eller bare i småtteriafdelingen? Det vil jeg overlade til andre at afgøre og blot minde om at hvis ikke

ordene 'sand' og 'logisk' var blevet brugt, så havde jeg måske ikke reageret så irritabelt på udlægningen. Så var den slags måske passeret uden bemærkninger. Det kan godt være at der er grammatiske forskelle mellem udtrykkene *i røven*, *'s røv* og *Harald* og at dette har at gøre med forskellige muligheder som det danske sprogs struktur stiller til rådighed for danskerne til at udtrykke forskellige vinkler på virkeligheden, men hverken svær filosofi, formal logik eller matematik behøver blive hentet ind fra kulissen i forklædning, jf. følgende citat:

[D]esigning an artificial language allows no empirical conclusions on human language design. Its design will depend on the designer's purposes... The design of human natural language is simply what it is. The artificial language may be specifically designed to enable communication, but this would not necessarily tell us anything about natural language design. (Hinzen 2006: 25)

Det overordnede problem ved eklektiske indslag som de nævnte i GDS er at man kan risikere at læseren ikke uden videre forstår hvad der menes; eller, endnu værre, tror på det der står. Og så kan ende med at få en oplevelse af at her er noget dybsindigt som man burde kunne forstå.

Det samme er risikoen ved håndteringen af begrebet "præsupposition" (GDS: 134-137). Det hævdes at

[b]egrebet PRÆSUPPOSITION er nødvendigt for beskrivelsen af *at*-sætningers systematik [...]. [D]et dækker forudsætninger der ifølge afsenderen ikke står til diskussion [...] er indiskutabelt sande [...]. (GDS: 134)

Igen får vi et ret uafklaret sandhedsbegreb trukket ind i karakteristikken, men hvis vi ser bort fra det, så skelnes der mellem at

'Nina solgte sit sommerhus' ASSERTERES med sætningen, og at
'Nina ejede tidligere dette sommerhus' PRÆSUPPONERES. (ibid.)

Om præsuppositioner i almindelighed kan man sige som Levinson gør det i *Pragmatics* (Levinson 1983: 167), at det vist er et af de lingvistiske begreber der er skrevet mest om nogensinde: "[T]here is more literature on presupposition than on almost any other topic in pragmatics (excepting perhaps speech acts)", og nærværende anmelder har i Götzsche (2009) forsøgsvis defineret begrebet som følger:

In a broad sense a presupposition can be defined as what must by necessity be assumed to be the case in order to interpret a short ordered sequence of linguistic expressions in a meaningful way. (Götzsche 2009: 173)

Eller på dansk: 'hvad der nødvendigvis må antages at være tilfældet for at et udsagn kan tolkes meningsfuldt'. Bevidst fritaget for begreber fra formale systemer og sandhedsfunktionel logik. Hermed udelukkes fra definitionen hvad der i en sætning angives, dvs udtrykkes eller ekspliciteres, hvilket er noget andet end hvad der anføres, dvs. påstås eller asserteres i en sætning. I min verden er således 'kongen af Frankrig' et angivet udtryk og forudsætter ikke præsuppositionen 'der eksisterer en konge af Frankrig', for der bruges bare et udtryk som vi ikke behøver kende faktualværdien af for at forstå det. Der kan selvfølgelig laves en uendelig mængde sandhedsteoretisk hokuspokus ud af det, men det behøver ikke have noget med sprogbrugernes forståelse at gøre. En sprogbruger vil således kunne formodes at forstå sætningen 'kongen af Frankrig er skaldet' som at 'der (måske) er en eller anden (måske ubekendt) person der er skaldet', for det er det der udtrykkes ved brugen af sætningen. Frege og Russell kunne have nogle formallogiske og matematiske problemer med sætningens semantik, men normaldanskeren har det ikke, for der er ikke nogen præsuppositioner her. Det er der muligvis i sætningen 'han var fra

Århus men velsoigneret' (indirekte lånt fra Ole Tøgeby), idet hele udsagnet og ikke de enkelte ords leksikalske betydning forudsætter at det er tilfældet at 'folk fra Århus i almindelighed er usoignerede' (altså: hvad der nødvendigvis må antages at være tilfældet for at det her udsagn kan tolkes meningsfuldt) og at det er ordet 'men' der er præsuppositions-udløseren. Og så er vi tilbage ved

'Nina solgte sit sommerhus' ASSERTERES med sætningen, og at
'Nina ejede tidligere dette sommerhus' PRÆSUPPONERES. (ibid.)

Er det så rigtigt? Nej, for udtrykket *Nina ... sit sommerhus* er i semantisk (og logisk) forstand ækvivalent med udtrykket *Nina ejede tidligere [eller ejer stadig] dette sommerhus*, hvorfor det sidste ikke er en præsupposition til det første. Derimod kan man sige at brugen af udtrykket *solgte* medfører ejendomsforholdet, men det kalder man i pragmatikken og i visse former for logik sommetider 'entailment' idet sandhedsforholdet mellem to sætninger er tvingende pga. – og det er afgørende – valget af enkelte ord, dvs. deres leksikalske betydning. Man kan, som bekendt, ikke sælge noget man ikke ejer, fordi den konventionaliserede betydning er som den er. Er det så kodificeret i dansk grammatik? Næppe, da det udelukkende er et konventionelt leksikalsk-semantic forhold. Det er rigtigt at sætningen 'hvornår holdt du op med at slå din kone?' (GDS: 136) præsupponerer at 'du' har gjort det engang i fortiden, men at 'du' ikke har gjort det efter et eller andet tidspunkt, men det er ikke kun et spørgsmål om den leksikalske betydning af udtrykket 'holde op' og medfører ikke en entailment, for både 'hvornår', verbalformen 'holdt op' og 'kone' skal inddrages i tolkningen af den her sætning (hvis sætningen havde udtrykt 'vil du fra på søndag holde op med at slå din kone' så gælder just nævnte tolkning ikke). Ord kan bruges som "præsuppositionsbærere" (GDS: 136), hvad man også kalder 'presupposition triggers', men det indebærer ikke at de er sådan nogen, for præsupposition har med sætningers betydning at gøre.

Og er det så relevant for en grammatisk beskrivelse? Kun hvis det er kodificeret i udtryksformerne, og det hævdes det at være mht. "at-sætningers systematik" (jf. ovenfor), men hvorledes kodificeringsmekanismen virker er ikke gennemskueligt.

Og endelig må man spørge sig selv hvorfor begrebet "argument", fra prædikatslogikken, skal have en så prominent rolle i teoridannelsen:

Når vi beskriver valensen på indholdssiden, er subjekter og objekter INDHOLDSSUBJEKTER og INDHOLDSOBJEKTER, under ét ARGUMENTER, mens adverbialer, prædikativer og verber under ét er PRÆDIKATER. (GDS: 106)

Og:

I mange tilfælde synes der at være en tydelig parallelitet mellem valens og betydning, mellem syntaktisk udtryk og indhold. (GDS: 111)

I anmærkningen s. 112 oplyses det at begrebet 'argument' er lånt fra prædikatslogikken, og allerede det kan jo gøre én nervøs, men jeg skal denne gang gøre det kort. Grammatikkens verdensforståelse er tydeligvis hentet dels i Hjelmlevs forestilling om en sproglig udtryksside over for en indholdsside (og disse strukturers ordning vha. hjelmlevske afhængighedsrelationer), dels fra megen funktionel lingvistik's idé om en, mere eller mindre, mekanisk relation mellem sproglig form, dens brug og betydning. I sig selv medfører det, som det påpeges løbende i denne kritiske gennemgang, et dobbelt bogholderi i form af fx 'indholdssubjekter' overfor 'udtrykssubjekter', men teoretisk er der større problemer. I de just nævnte citater er det præsupponeret at 'valens' drejer sig om sproglige udtryks binding af andre sproglige udtryk, og min anke er at det er en variant af hvad man har kaldt 'den ontologiske fejlslutning': at fordi vi har et ord for noget så eksisterer det også. Den variant vi her har et tilfælde af,

har som grundlag en form for kantiansk verdensforståelse, nemlig at der findes noget vi kan kalde 'tingen i sig selv', og anvendes det på ord, kan man have den opfattelse at ord er selvstændigt eksisterende størrelser med bestemte egenskaber, herunder at have valens. Valens betyder så at bestemte ord antages at påtvinge andre bestemte ord bestemte adfærdsformer, som fx at være til stede: det transitive verbum *spise* har den egenskab at gennemtvunge tilstedeværelsen af et ord som betegner objektet for spiseadfærden; og hvis det evt. ikke skulle være der alligevel, så er det underforstået. At mene at et ord som *spise* eksisterer som en størrelse i sig selv og har egenskaber som den nævnte kalder man i filosofien for en hypostasering, og den slags kan være pædagogisk fornuftigt, men det er næppe tro mod virkeligheden. I en skolegrammatik kan man godt sige at en tysk præposition 'styrer' akkusativ eller dativ så reglen kan læres, men at gøre rektionsbegrebet til hovedsagen er ganske dristigt:

Rektion (styring) er den fundamentale syntaktiske relation, og opbygningen af GDS afspejler den centrale betydning vi tillægger dette begreb. Ved REKTION forstås det fænomen at et element (en grammatisk kategori eller en ordstamme) er betingelsen for tilstedeværelsen af et andet element i samme sætning. (GDS: 81)

Vægtningen af rektion som basis siges (s. 99) at have baggrund hos den tyske funktionelle grammatiker Peter Eisenberg, men Hjelmlev er passende repræsenteret i litteraturlisten, og man skulle tro at han spøjte i baggrunden, jf. Hjelmlev "La notion de rection" (Hjelmlev 1939). Man kan diskutere hvor Hjelmlev ville hen med sin indholdsside, men ordlyden af det sidste citat angiver éntydigt hvad jeg ovenfor har formuleret som at bestemte ord – i sig selv – antages at påtvinge andre bestemte ord bestemte adfærdsformer, og denne manglende skelnen mellem på den ene side oplevelsen af ord som selvstændigt eksisterende størrelser og på den anden side de kognitive

og artikulatoriske funktioner som bibringer den enkelte sprogbruger netop denne oplevelse, medfører at teorien bag GDS er nødt til at opbygge et voldsomt og monstrøst teoriapparat som en slags 'deep structure' bag kulissen. Hvor vi som grammatikere udmærket kan tjekke udtrykformernes (ordenes, morfemernes, fonemernes og fonernes) adfærd, eventuelt i form af regelmæssigheder, fordi vi kan høre og se dem, så oplever man at blive tvunget mentalt i knæ af de indholdsmæssige abstraktionsgrader af platoniske dimensioner som her antages at være indlysende.

Så bliver også den syntaktiske beskrivelse af en art som er både vanskelig at følge og som antager et omfang af påfaldende kompleksitet. Der er to basale former for skelnen: der er "...to dele af sætningslæren: SYNTAKSEN (kombinatorikken) der handler om leddenes kombinatorik, uafhængigt af deres rækkefølge, og TOPOLOGIEN, læren om leddenes rækkefølge" (GDS: 81), en opfattelse der også tilskrives Paul Diderichsen (GDS: 27). Det andet er en skelnen mellem "udtryksyntaks" og "indholdssyntaks" (GDS: 28). Syntaksen er indlysende bundet op på rektionsbegrebet, jf. ovenfor, og bestemmer hvad der forekommer, mens topologien så bestemmer hvor det står henne i den lineære følge. Ser man sådan på livet og verden, så er det ikke underligt at man er nødt til at operere med to slags syntaks: udtryk og indhold. Men hvor det, jf. ovenfor, er let nok at følge hvad der forekommer hvor, så kan det være ulige sværere at følge med i hvilke mekanismer der bestemmer hvad der forekommer, hvis man ikke synes at grammatiske fænomener kan beskrives og forklares udtømmende ud fra hvad man mener at en sprogbruger forestiller sig i form af scenarier med indbyggede semantiske roller; som altså siges at styre kombinatorikken, mens nogle ad hoc regler bestemmer den rækkefølge det hele spyttes ud i. Man kan evt. være enig i den afstandtagen der markeres til den generative grammatiks legen puslespil, som vi finder på s. 28, men det påtrængende spørgsmål er: hvordan kan man adskille topologien fra syntaksen, særligt når man fra s. 1582 og fremefter får præsenteret et større antal sætningsskemaer i hvilke

det ser ud som om den lineære rækkefølge har visse betydningsfulde funktioner. Lad det så være at begreber som hovedsætning og bisætning ikke er strukturelt men 'sproghandlingsmæssigt' definerede: "En hovedsætning er en selvstændig sætning der manifesterer en sproghandlingsramme, ... hvilken illokutionær værdi sætningen skal tillægges ... " (GDS: 321). Den erkendelse bliver svær at omsætte pædagogisk til en skolegrammatik, men det er ikke det vigtige. Det vigtige er at alting bliver et spørgsmål om generalisering ud fra materialet forstået i en himmelstræbende abstrakt referenceramme, og at resultatet bliver et stort antal sætningsled (GDS: 1583) og et større antal sætningsskemaer.

Bortset fra at det medfører spørgsmålet om hvordan det er muligt for vores kognitive system at håndtere en sådan kompleksitet, et spørgsmål som heller ikke bekymrer generativisterne, så er den teoretiske konsekvens at leddenes placering i den lineære følge ikke antages at være direkte koblet til deres (såkaldt logiske) relationsforhold, som det ellers forudsattes af Diderichsen:

Inden for de enkelte Helheder kan leddenes Forhold angives dels alene ved Brugen af Ordklasser [...], dels ved særlige Bøjningsformer [...], dels ved Leddenes Stilling.
(Diderichsen 1946 (1966): 140)

Det er her klart at hovedkriteriet er ordklassetilhørsforholdet, mens fx placering er et hjælpekræterium, men hvis vi vil vide hvorledes vi i GDS identificerer fx et substantiv, så hedder det at

Kategorien substantiv kan fx ikke afgrænses ved distribution alene, fordi kerneled i nominaler er langt mere speget end man traditionelt antager. Substantiver angiver entiteters klasse-tilhørsforhold. (GDS: 27)

Den sidste sætning er i ontologisk henseende ikke helt klar, men det interessante er at positionskriteriet helt opgives, og da dansk lider af

en beklagelig mangel på morfologi så er der kun et indholdsmæssigt kriterium tilbage, her udtrykt ved 'entiteters klassetilhørsforhold'. I Diderichsens oprindelige koncept kunne man godt forstå det som en empirisk generalisering at 'hvis man vil vide hvad et substantiv er, så er det et ord der kan stå på en eller anden substantial- eller nominalplads, og hvis man vil vide hvad sådan en plads er, så er det et sted hvor der kan stå et substantiv'; helt konsekvent cirkulært, men deskriptivt anvendeligt. Heroverfor må GDS nødvendigvis gribe til indholdet for at afdække de ordklasser som er grundlæggende i syntaksen, og konsekvensen er en monumental teoretisk ambition om udvikling af en indholdssidens teori. En ambition som kun i begrænset omfang kan siges at være indfriet i GDS. Havde værket heddet 'pragmatik over det danske sprog', så havde titlen været knapt så forpligtende, og indholdet havde bedre svaret til den.

Problemet er at man tilsyneladende skal have det hele med når indholdssiden skal udvikles. Men det er jo ikke sikkert at Austin og Searle (jf. GDS: 47 og 63) havde drømt om at deres filosofiske tænkning ville blive brugt af lingvister til analyse af sætninger. Og så får man måske alligevel ikke det hele med. Når nu fx valens er så vigtigt et begreb i teoridannelsen (jf. GDS:106 ff.), hvorfor er der så kun en henvisning til Gunnar Bech (GDS: 149) og ikke en opdaterende henvisning til fx Feuillet (1998)? Eller når man konsekvent afskaffer topologien som syntaktisk grundlag, hvorfor er der så ikke en forklarende henvisning til hvorledes andre nærtliggende sprog organiserer sig lineært, som fx Siewierska (1998)?

Fører alt dette så til gode analyseresultater? Både ja og nej. Indimellem er der indsigter som jeg har efterlyst i mange år: "SUPINUM er perfektums infinitte form" (GDS: 668) – en betegnelse som bekendt oprindeligt foreslået af Diderichsen i flere skrifter for det vi sommetider kalder hovedverbet. Ser vi bort fra hvorvidt den svenske nu fuldstændigt stadfæstede brug af termen er god latin, så er den

aktuelle morfosyntaktiske funktion bedre beskrevet med det her begreb end med forestillingen om en 'sammensat tid', perfektum, omfattende også hjælpeverbet eller blot med den morfologiske kategorisering som perfektum participium. Det gør ikke så meget at vi danskere ikke altid kan afgøre om en perfektum participium er et verbalt sætningsled eller det er en prædikativ i fx *vognene er kørt(e)*, for om hjælpeverbet er *er* eller *har*, kan vi dårligt nok høre (der er minimale udtaleforskelle mellem de vokaler der repræsenterer hjælpeverberne), og om vi har apokope i verbalformen (hvilket de fleste nok har), gør ingen forskel, ej heller om vi ikke kan afgøre om det skal stå på en verbalplads eller en nominalplads; vi kan sagtens forstå udsagnet, og en evt. forskel er mest interessant for lingvister. Men beskrivelseskategorien supinum er langt mere adækvat end de tidligere måder at gøre det på.

Derimod er der andre analyser som bygger flere lag af individualtolkninger oven på nogle regelmæssige formforekomster, således konstruktionen (GDS: 711):

(1) har haft ringet

som rimeligvis kaldes "dobbelt perfektum". Den karakteriseres således:

Dobbelt perfektums hovedfunktion er at sætte en resultativ perfektum i statusperfektum eller evidentialperfektum. (GDS: 712)

Vi skal så vide hvad de tre former for perfektum er, og svaret er at der ved "resultativ perfektum [...] foreligger et nutidigt resultat" (s. 697), at ved "statusperfektum" sker der det at "den talende gør status over fortiden" (s. 698) og at "evidentialperfektum" udtrykker "den evidens fra fortiden man har i nutiden" (s. 699). I

overenstemmelse med min fremstilling ovenfor må man forestille sig at det altsammen er noget der befinder sig i den talende eller lyttendes oplevelsesverden, altså en mekanisk mental kodificering af betydninger af perfektumsformer. Når således hjælpeverbet *have* findes i to på hinanden følgende forekomster hvoraf den ene er en perfektum participium (supinum), så medfører det at den talende eller lyttende får ændret sin oplevelse af resultat til oplevelse af status eller evidens. Vi må spørge: er det nu rigtigt, altså at det altid er den oplevelse der følger med brugen af de her former? Lad os tage denne lidt ændrede udgave af sætningen:

(2) jeg har haft ringet til lægen

I en version uden *haft* skulle der foreligge et resultat, men sætningen siger ikke andet end at ringehandlingen (i givet fald en af slagsen) til lægen er overstået, og er det en slags resultat? Indsættes *haft* så skulle resultatet ændres til en status over fortiden, men er der mere statusopgørelse over 'ringe-til-lægen-handlingen i (2) end i en udgave uden *haft*? Eller resultatet skulle ændres til en evidens fra fortiden som man har i nutiden; men det kan næppe gælde her. Så det forefalder vanskeligt at se at den talendes eller lyttendes indre scenarie har nogen mekanisk forbindelse med dobbeltvalget af *have*. Problemet er dels at tid måske ikke er et godt teoretisk begreb at bruge ifm. verbers betydning, dels at det ikke er sikkert at man kan afdække alle danske sprogbrugeres tankevirksomhed når de bruger dobbelt perfektum. Vi ved ikke hvad tid er, kun at vi taler om den (jf. fx Øhrstrøm & Hasle 1995). Og vi ved også at hvad vi kalder tid (som næppe kan forklares som "den semantiske substans", GDS: 646, for hvad er det?), kun kan identificeres ved at se på uret (hvilket er ret moderne) eller ved at konstatere at tingene har forandret sig, evt. cyklisk. I stedet for at udtænke indtil flere perfektumsbetydninger som de her angivne kunne man tænke sig at de verbalbetydninger vi har i dansk kan bruges til at udtrykke den erkendelse at tingene kan være (i) uforandrede eller

de kan være (ii) forandrede, muligvis (iii) være i en overgangsfase af forandring. Det første, fx udtrykt med *har*, kan man – evt. inspireret af russisk verbalmorfologi eller inspireret af visse fænomener i nogle Nilo-Sahariske sprog (jf. Andersen 1994) – bruge til at forsøge at ophæve det kunstige skel mellem tempus (som tilsyneladende objektiv tidslinietankegang) og aspekt (som tilsyneladende subjektiv begivenhedsoplevelse) og kalde imperfektiv formbetydning, det andet, her angivet ved *haft*, har så perfektiv formbetydning, ligesom *ringet* også har perfektiv formbetydning. Når vi så, pga. mulighederne i vores enorme mentale kapacitet, kan tale om det vi kalder noget fremtidigt, så kan man evt. tale om kontra-perfektiv formbetydning, alt sammen indgående i hvad der kan kaldes en 'kognitiv deiktisk matrice' som et udslag af hukommelsens funktioner (måske en slags forenklet udgave af modellen, GDS: 688-689). I så fald betyder

(2) jeg har haft ringet til lægen

blot at der indbygges en ekstra perfektiv angivelse der kan bruges til mange ting; måske at udtrykke større eller mindre tidmæssig afstand til begivenheden eller evt. oplevet resultatløshed. Men det kan vi ikke vide noget om uden at der tillægges noget information i form af en række kontekstangivelser.

Det kan derfor undre at man ikke i det mindste har en henvisning til den ganske vist ikke helt opdaterede, men dog klassiske redegørelse for "dubbelsupinum" (Ljunggren 1934) eller Ekbos redegørelse for udviklingen af supinum i germansk (Ekbo 1943), måske i sammenhængen inddragende hjælpeverbets udvikling hos Johannisson (1945) eller ligefrem det historiske overblik præsenteret i Hulthén (1944/1948). Der er skrevet meget inden for nordisk filologi om emnet, også af nordmænd, og de nævnte værker er selvfølgelig ældre sager, men der er en ny oversigt over de svenske tilstande inden for participier: Ida Larssons afhandling om participier og perfektum (Larsson 2006) som ligeledes ikke er optaget på litteraturlisten.

Vi kan heller ikke vide præcist hvad folk oplever når de fordeler brugen af *s*-passiv og omskrevet passiv i dansk. Når så GDS kommer ind på forskellen mellem dansk og svensk (GDS: 764) for at sætte analysen af dansk passiv i relief (jeg vil ikke gennemgå hele passiv-analysen i GDS, man må læse det selv; men hovedpåstanden er at "... *blive*-formen kun kan anvendes netop til at fremsætte udsagn om sandheden af en proposition der indeholder [sic!] en begivenhed (eller flere)" (GDS: 33)), så er det en rimelig iagttagelse (som formentlig er afklaret med svenske grammatikere) at i svensk forholder sig det sådan at

[ø]jensynlig kan *s*-passiv bruges næsten overalt hvor perifrastisk passiv forekommer. (GDS: 764)

Og der er næppe nogen grund til at lægge nogen af GDS's tolkningsrammer ned over den svenske: "generisk og normativ betydning", "objektiv modus" (ibid.), når man blot kan konstatere at de to passiver tilsyneladende veksler frit. Fænomenet er velbeskrevet i *Svenska Akademiens Grammatik* (SAG) (1999: v. 4, 339-404) og hvad angår betydning så er der kun tale om tendenser:

S-passiven är den vanligaste av skriftspråkets passivvarianter. (SAG bind 4: 360)

mens det iøvrigt konstateres om "Betydelse § 22-25" at

§ 22. [...] Perifrastisk passiv förhåller sig till verbets aktanter som *s*-passiv. (SAG bind 4: 389)

Og i en note:

Perifrastisk passiv med *bli* tar statistisk oftare animata subjekt än andra subjekt (medan *s*-passiv oftare tar inanimata subjekt). (SAG bind 4: 390)

Det skal medgives at der også i SAG optræder semantiske roller, valenser og aktanter, men den grammatiske teoridannelse er forholdsvis begrænset og samtidig løbende empirisk underbygget, og SAG er da også omsat til til en kort og pædagogisk udgave i Hultman (2003). Så man kunne tænke sig at når fx svensk kan have s-passiv af supinum, som i *hunden har inte slagits idag*, så kan det have at gøre med lydsystemernes, og dermed morfologiens, forskellige historie i de to sprog. Jeg forsøgte engang at spørge et antal svenske kolleger om forskellen i betydning mellem brugen af supinum-konstruktion og perfektumskonstruktion, som i

(3) boken har utgått från förlaget

(4) boken er utgången från förlaget

og jeg fik forskellige svar fra dem alle, mens de hver især var helt overbevist om at deres egen tolkning var den eneste og korrekte. Jeg konkluderede at der kun kunne være en kontekstuel forskel, og siden har jeg været yderst tilbageholdende med at prøve at forestille mig hvad sprogbrugeren tænker når han taler, og i stedet holde mig til at finde ud af hvorledes han nødvendigvis må strukturere sin sætning for at den information han vælger at overføre med sætningen (hvilket ikke er helt ligetil; se Götzsche & Filatova 2012), faktisk kommer afsted. Men hvorfra kan vi så vide at " ... *blive*-formen kun kan anvendes netop til at fremsætte udsagn om sandheden af en proposition der indeholder en begivenhed (eller flere)" (GDS: 33)? Ud fra de anførte eksempler kun ud fra egen intuition.

Har man så fået det hele med? Jeg har selv registreret flere tilfælde af hvad man kan kalde fejlagtig dobbelt attributiv (FDMs medlemsblad *Motor* 6/2011):

(5) Herved undgår man også, at eventuelle meget dyre dieselreparationer

Hvor dansklæreren ville forlange *eventuelt meget dyre* fordi *eventuelt* er en bestemmelse til *meget dyre* (det kan pga. 'meget' næppe være 'eventuelle og dyre'), så vil folkesproget noget andet. Jeg erkender at jeg ikke har undersøgt det dialektalt og historisk; forekomsten i nu-dansk kunne evt. forklares med en analyse der forudsatte at topologi og syntaks var to sider af samme sag; en slags morfo/topo-syntaks (jf. Götzsche 2013), men jeg har ikke kunnet finde eksempler som dette i GDS (jeg ved ikke om jeg ikke har set ordentligt efter), og GDS ville måske have haft svært at analysere og forklare det vha. rollesemantik.

Eksempler der mere appellerer til læserens intuition end til en analytisk afdækning af strukturer og regelmæssigheder i formdannelsen i det danske sprog, er mange. Og hvor det ikke gør så meget at Aage Hansen er Hjelmlev-inspireret, for man kan hele tiden følge brugen af traditionelle kategorier, så er GDS som opslagsværk ikke særligt brugervenligt. Man kan ikke slå en enkelt ting op – og forstå den – uden at skulle læse et større antal sider for at sætte sig ind i hvilken forståelsesramme GDS nu mener at det her fænomen skal begrebsliggøres indenfor. Problemet med teorien er ikke at den tilhører en bestemt skoledannelse. Der er ganske meget inden for rollesemantik i forskellige varianter på markedet, men det der tilbydes, kan bedst betragtes som deskriptive generaliseringer eller modeller. Jeg lærte min datter grammatik for mange år siden ved at bruge sætningen *Søren vælter ost* fordi hun kunne bruge den til at huske s v o for subjekt, verbum, objekt. Men derfra og til at antage at alle sætninger er et lille teaterstykke og at sætningers semantik fungerer sådan, er der et stykke vej hvis man vil være videnskabelig. Og begrebet semantisk rolle er ikke et indeksord i *The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences*, selvom kognitiv lingvistik ofte betragtes som en form for funktionel tilgang. Begrebet kan selvfølgelig være beslægtet med 'schemata', som faktisk er et opslagsord i nævnte værk, men så skal man ned i detaljen for at afgøre hvilken form for funktionel

begrebsmodel man – evt. i egen udformning – vil implementere og stadig ønske at blive forstået af læseren.

Er GDS så en referencegrammatik? Vi må først spørge hvad sådan en er, og svaret kan være at det er et værk hvor man, primært som fagmand, kan slå op og finde de fleste af det aktuelle sprogs konstruktioner beskrevet på en måde så man kan forstå dets opbygning og evt. skrive sin egen pædagogiske grammatik. Jeg er ked af at sige det, men GDS minder mere om et programskrift for funktionel grammatik end om en referencegrammatik. Det svenske sprog er blevet beskrevet i SAG, og der er, som nævnt, lavet en pædagogisk udgave (Hultman 2003) som er i overensstemmelse med SAGs forståelsesramme. Det bliver svært at lave en dansk pædagogisk grammatik på grundlag af GDS.

Men ret skal være ret. Måske er det meningen at det skal være sådan. Jeg forsøgte engang at forklare en flok svenske studerende hvordan de danske talord fungerede, og ved dagens ende spurgte en af dem så om ikke danske skolebørn havde sværere ved matematik pga. de underlige talord. For ikke at blive dem svar skyldig kunne jeg kun finde på at svare at danske skolebørn givetvis var mere intelligente end svenske skolebørn. Måske er danske grammatikere mere intelligente end de svenske.

Og lad mig så afsluttende notere mig at jeg visse steder kan genkende tekniske termer som jeg troede jeg selv havde opfundet. Vi har fx kategorien "prædikationsadverbialer" (GDS: 217 og 1028) som "omfatter traditionens steds-, tids, og omstændighedsadverbialer" (GDS: 1028). Jeg har prøvet at finde tidligere brug af begrebet, på dansk og udenlandsk, men jeg kan kun finde mine egne artikler (Götzsche 1993 og 1999) om kategorisering af adverbialer, hvor jeg kalder typen for 'prædikativt adverbial'; men der er ingen henvisninger til nærværende anmelder. Jeg kan sikkert ikke overbevise nogen om at jeg ikke er fornærmet, så jeg vil blot spørge forfatterne om hvornår de selvstændigt fik idéen; for den slags sker hele tiden, og det afgørende er selvfølgelig at vi hele tiden får bedre teorier (og kategorier) – ikke hvem der får dem.

Litteratur

- Andersen, T. 1994. "From Aspect to Tense in Lulubo: Morphosyntactic and Semantic Restructuring in a Central Sudanic Language", i C. Bache, H. Basbøll & C.-E. Lindberg (red.), *Tense, Aspect and Action: Empirical and Theoretical Contributions to Language Typology*. Walter de Gruyter, s. 235-263.
- Diderichsen, P. 1946, 3. udg. 1966. *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal, (EDG).
- Feuillet, J. 1998. *Actance et valence dans les Langues de l'Europe*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, EALT/EUROTYP 20-2.
- Götzsche, H. 1993. "Adverbialer – sprogvidenskabens adoptivbørn", i *4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet, s. 96-107.
- Götzsche, H. 1995. "Some Remarks on the Ontology of Performatives", i *Papers from the XVth Scandinavian Conference of Linguistics, Oslo, January 13-15, 1995*. Oslo: Department of Linguistics, Faculty of Arts, University of Oslo, s. 193-199.
- Götzsche, H. 1999. "Om satsadverbial i svenska", i *Svenskans beskrivning 23*. Lund: Lund University Press, s. 143-150.
- Götzsche, H. 2009. "Presupposition", in *Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 173-179.
- Götzsche, H. & K. Filatova. 2012. "On the Ontology and Cognitive Processing of Languages", i *Cognitive Dynamics in Linguistic Interactions*, Cambridge: Cambridge Scholars Press, s. 81-106.
- Götzsche, Hans. 2013. *Deviational Syntactic Structures*. London/New York: Bloomsburg Academic.
- Hansen, Aa. 1967. *Moderne Dansk* bind I-III. København: Grafisk Forlag.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog* bind I, II & III. Odense: Syddansk Universitetsforlag. (GDS)
- Hendricks, V. F. & S. Andur Pedersen. 2002. *Moderne elementær logik*. København: Høst Humaniora.
- Hinzen, W. 2006. *Mind Design and Minimal Syntax*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Hjelmslev, Louis. 1939. "La notion de rection". *Acta Linguistica Hafniensia* 1, s. 10-23.

ANMELDELSE

- Hultman, T. G. 2003. *Svenska Akademiens Språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Hulthén, L. 1944. *Studier i jämförande nunordisk syntax* I. Göteborgs högskolas årsskrift L 1944:3. Göteborg: Elanders Boktryckeri.
- Hulthén, L. 1948. *Studier i jämförande nunordisk syntax* II. Göteborgs högskolas årsskrift LIII 1947:4. Göteborg: Elanders Boktryckeri.
- Johannisson, T. 1945: *HAVA och VARA som tempusbildande hjälpverb i de nordiska språken*. Lund: C. W. K. Gleerup/Leipzig: Otto Harrassowitz.
- Larsson, I. 2006. *Participles in Time. The Development of the Perfect Tense in Swedish*. Nordistica Gothoburgensis 29. Göteborgs universitet: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Maegaard, B., H. Prebensen & C. Vikner. 1975. *Matematik og Lingvistik*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Mikkelsen, Kr. 1911. *Dansk Ordføjningslære*. København: Lehman & Stages Forlag.
- The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences*. 1999. Cambridge Massachusetts/London: The MIT Press.
- Partee, B. Hall. 1978. *Fundamentals of Mathematics for Linguistics*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Siewierska, A. 1998. *Constituent Order in the Languages of Europe*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, EALT/EUROTYPE 20-1.
- Svenska Akademiens Grammatik*. 1999. Stockholm: Svenska Akademien. (SAG)
- Togeby, O. 2003. *Fungerer denne sætning? funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Øhrstrøm, P. & P. Hasle. 1995. *Temporal Logic. From Ancient ideas to Artificial Intelligence*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.

